

УДК 14

ФІЛОСОФІЯ І КОМУНІКАЦІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Ілля Беспалов

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
філософський факультет,
кафедра теорії культури та філософії науки
майдан Свободи 4, 61022, м. Харків, Україна*

Давньогрецька філософія була першою спробою раціонального збагнення навколишнього світу. Філософія відображала суспільну систему, в якій вона з'явилась. Той розумовий рух, що виник в результаті появи філософії, можна охарактеризувати як шлях від міфології та релігії до науки. Філософія в Греції з'явилась як нерозривна частина зачатків наукових знань, а саме математики та природничих наук.

Ключові слова: міфологія, релігія, наука, математика, природничі науки.

Перш за все варто зауважити, що грецька філософія виникла в 7–6 ст. до н. е., в цей же період почав формуватися рабовласницький лад. Тоді же з'явилась іонічна натурфілософія, яка, повністю відповідаючи потребам рабовласницької держави, добре прижилася в той час. Нова ідеологія була спрямована проти гомерівської ідеології, яка виникла під час патріархально родового ладу, якою, власне, були закладені передумови рабовласницького ладу, адже розвиток патріархальної сім'ї гомерівського суспільства й рабська праця, зрештою, привели до майнової нерівності [8, с. 4].

Так можемо говорити науковою мовою, ґрунтуючись на історичних фактах. Якщо ж розглянути цей процес більш докладно, то можна зробити висновок, що філософія в Греції виникла тоді, коли з'явилися люди, які почали ставити питання, які до них ніхто не ставив (Які головні основи космосу? З чого походить природа? Які головні причини виникнення світу?). Відповідаючи на ці питання, вони ґрунтувались не на міфології, а на фактах. Наприклад, Анаксимандр задавався питанням про те, чому земля знаходиться в центрі космосу. Він відповідав, що причиною цього є те, що Земля рівно віддалена від усіх периферій кола. Він розглядав космос як коло, а Землю – в центрі цього кола, віддаленій від точок кола. Отже, їй нікуди рухатися. Виникнення таких незвичайних питань на тлі звичайних життєвих питань на кшталт таких, як за кого видати заміж свою дитину і як виграти війну, власне, приводить до виникнення науки. Платон писав, що філософія завжди починається з подиву, тобто перші філософи відчували якийсь подив, який породив незвичайні питання. Отже, створення стародавньої філософії проходить такий шлях: філософ дивується, потім задається питанням, власне, виникають перші філософські проекти.

Щодо комунікації, то тут було такі два напрями, як логічний та літературний. Першим напрямом було напрям, який йшов від Аристотеля. Цей напрям вважав хорошою промовою переконливу й ефективну, але ефективна мова теж, зрештою, зводиться до переконливості здатності за допомогою ораторської майстерності завоювати довіру та симпатію слухачів.

Другий напрям був заснований Ісократом та деякими іншими риториками. Для представників цього напрямку хорошою промовою вважалася пишна, добре прикрашена й побудована за канонами естетики. Логічний напрям існував до еллінізму, в якому літературний напрям витіснив логічний.

Цінними працями з красномовства були праці Платона. Особливо діалог «Федр», в якому він виклав свою теорію красномовства. Сутністю цієї теорії є те, що якщо ти хочеш поговорити про щось, то спочатку потрібно виділити предмет розмови, чітко його визначивши. Потім потрібно дізнатися істину (точніше, сутність предмета): «перш за все треба пізнати істину стосовно будь-якої речі, про яку говориш або пишеш; зуміти визначити все відповідно до цієї істини; справжнього мистецтва мови не можна досягти без повного пізнання істини. Хто не знає істини, а ганяється за думками, у того мистецтво мови буде, мабуть, смішним і неіскусним».

У цьому діалозі можна виділити певну структуру, яка повинна бути в промові:

- 1) вступ;
- 2) виклад;
- 3) докази;
- 4) висновки;
- 5) підтвердження;
- 6) додаткове підтвердження;
- 7) спростування;
- 8) додаткове спростування;
- 9) побічне пояснення;
- 10) непряма хвала.

В теорії красномовства Платона можна виділити ідею яка полягає в тому, що промова впливає на душу. Він вважав, що оратор повинен знати те, «скільки видів має душа». Так само він повинен вміти співвідносити види й стани душі, знати, яку душу і якими словами можна переконати, а яку не можна й чому вона піддається або не піддається переконанню. Справжнім красномовством для Платона було красномовство, засноване на істині. Коли людина пізнає сутність речей, вона доходить правильної думки про них, а коли вона пізнає природу душ людей, то вона зможе вселяти свою думку іншим [17, с. 278].

У 5–4 ст. до н. е., був створений діалог як форма філософського викладу. Цей діалог складався з улюбленого для грецьких філософів спору, де один викладає свої думки противнику або учню. Попередниками діалогу були «бенкети», в яких був як сам спір, так й оповідне обрамлення. Платон досліджував містичні «прозріння», коли він говорив про загробне життя душі та про справжній світ вічних та незмінних ідей. Ідея блага – це вища ідея, яку він вважав божеством, а шлях людини уподібнений божеству через філософське споглядання. Практично всі твори Платона мають форму діалогу. У його діалогах персонажами є молоді люди з оточення Сократа, філософи й поети. Причому Платон не приховував їх справжніх імен. Оскільки Платон ненавидів софістів, він писав про них в сатиричній формі. Античне зібрання творів Платона було розбите на 9 збірок по 4 діалогу в кожному. До числа найбільш відомих діалогів належать «Протагор» про можливість навчати чесно, «Горгій» про риторику і моральність, «Бенкет» про любов, «Федр» переважно також про любов, «Федон» про душу, «Держава» про досконалий поліс, «Феетет» про пізнання, «Парменід» про ідеї, «Софіст» про буття й небуття, «Філеб» про насолоду, «Тімей» про світобудову, «Закони» про другі за досконалістю поліси.

У діалозі «Бенкет» Платона персонажі говорять про прекрасне. Сократ з його друзями домовилися, що кожен з них виголосить промову про красу й прекрасне. Платон використовує Сократа як маску, щоб донести щось важливе про філософію. Філософія за Платоном – це шлях від звичайної людини до чогось більшого. Сократ говорив, що філософ йде від невігластва до богів, але філософ ніколи не стане богом, оскільки їм рухає любов, яку ніколи йому не вгамувати. Отже, філософ знаходиться десь посередині між невігласами та богами.

Оскільки невігласи не знають про своє невігластво, то вони спокійні та впевнені в тому, що вони щось знають. Отже, невігластво – це самозаспокоєність, самовдоволення та рішучість судити про що завгодно швидко й просто. Філософ все це усвідомлює та йде, почавши свій шлях, але ніколи не приходить кінець шляху, яким є божественність. Боги ніколи не прагнуть до знань, оскільки вони вже все знають. Філософ – це той, хто весь час прагне до знання, і це прагнення є його вічним шляхом. Якщо це все підсумувати, то можна зробити висновок, що у богів спокій – це знання, а у невігласів – самозаспокоєнне невігластво. Філософи – це люди, які одержимі еросом, рухомі постійним внутрішнім неспокоєм. Вони завжди в дорозі, і шлях їх ніколи не закінчується. Їх рухає до знання непереборна сила.

Сократ є першим, хто застосував слово «ерос» до філософії, і він весь час його використовував. Ерос – це еротична одержимість філософів, якими рухає любов до знання.

Сократ не був догматиком, він виступав проти затвердження будь-яких істин. Він був прихильником діалогічного методу в бесіді, тобто спільно з кимось шукати істину. Після засудження Сократа, який вчив людей істині, Платон задумався, чому ж все так сталося. Чи справді Сократ, який був праведником і дуже обдарованою людиною, помилявся, або ж є щось інше? Що, якщо світ, який нас оточує, не має нічого спільного зі справжньою реальністю? Тобто він задумався про те, чи дійсно те, що ми бачимо, істинно, або все це є ілюзією, а ідеї Сократа нібито відкривають незримі істину та є відтворенням справжнього світу, тобто світу, який включає істину, добро, красу, загалом світ, де всі щасливі. В результаті цього роздвоєння світу Платон дійшов висновку, що все не так, як здається з першого погляду. Ось тоді Платон почав вчити, що є два різних світи: світ речей і світ ідей. Світом ідей є справжня реальність, світ речей – це тіні ідей, які утворюються на якійсь безформній матерії, якої, можливо, навіть не існує. Щодо цього Платон у своїй роботі «Держава» розповів міф про печеру. Сидить собі в'язень, скутий ланцюгами і прикутий до сидіння, й може дивитися тільки на стінку в печері перед його обличчям. За спиною в'язня проходять інші люди, пробігають тварини, проїжджають вози, а ще далі за спиною в'язня постійно горить ясне вогнище. Однак все, що може бачити в'язень, – це тіні, а оскільки він все життя був прикутий до цього крісла, то він не знає, що існує ще щось, крім тіней. На думку Платона, ми всі точно такі ж в'язні, які можуть бачити тільки тіні.

Список використаної літератури

1. Андреев Ю.В. Поэзия мифа и проза истории. Ленинград : Лениздат, 1990. 219 с.
2. Аристотель. Сочинения : в 4 т. Т. 4. Большая этика. Москва : Мысль, 1983. 828 с.
3. Бондарь Л.Д. Лирическая хорегия в Афинах в V–IV вв. до н. э. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 1996. Сер. 2. Вып. 4. 201 с.
4. История зарубежного искусства. Москва : Изобразительное искусство, 1984. 254 с.
5. Кинжалов Р.В. Шесть дней древнего мира. Этнографические очерки. Ленинград : Лениздат, 1989. 100 с.
6. Куле К. СМИ в Древней Греции. Москва : Новое литературное обозрение, 2004. 244 с.
7. Антология мировой философии. Москва, 2012. 976 с.
8. История философии / под ред. Г.Ф. Александрова, Б.Э. Быховского, М.Б. Митина, П.Ф. Юдина. Москва : Инфра-М, 2009. 673 с.
9. Кондратов В.А. Этика. Эстетика. Ростов-на-Дону, 2008. 358 с.
10. Соколов В.В. История древней и средневековой зарубежной философии. Москва : Историк, 2011. 477 с.
11. Философский энциклопедический словарь. Москва, 2012. 1478 с.
12. Чаньшев А.Н. Курс лекций по древней философии. Москва : Высшая школа ; Развитие, 2011. 479 с.

13. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 1. 320 с.
14. Адо П. Что такое античная философия? / пер. с фр. В.П. Гайдамака Москва : Издательство гуманитарной литературы, 1999. 320 с.
15. Античные риторика : собрание текстов, статьи, комментарии / под общ. ред. А.А. Тахо-Годи. Москва : изд-во МГУ, 1978. 352 с.
16. Творения Платона. Федр (о значении философии) / пер. с введ. и прим. Н.В. Мурашова. Москва, 1904 67 с.
17. Лосев А.Ф. История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон. Москва : Наука, 1969. 278 с.
18. Розин В.М. «Пир» Платона. Новая реконструкция и некоторые реминисценции в философии и культуре. Санкт-Петербург : Ленанд, 2015. 200 с.
19. Асмус В.Ф. Государство / Платон. Соч. Т. 3. Ч. 1. Москва, 1971. 594 с.

PHILOSOPHY AND COMMUNICATION OF AGE GREECE

Ilia Bepalov

*V.N. Karazin Kharkiv National University
Philosophy Faculty, Department of
Theory of Culture and Philosophy of Science
Svobody Sq., 4, 61022, Kharkiv, Ukraine*

Ancient Greek philosophy was the first attempt of rational comprehension of the surrounding world. Philosophy reflected the social system in which it appeared. That mental movement that arose as a result of the emergence of philosophy can be characterized as a path from mythology and religion to science. Philosophy in Greece has emerged as an inseparable part of the rudiments of scientific knowledge, namely mathematics and natural sciences.

Key words: mythology, religion, science, mathematics, natural sciences.